

LET-recepcióit tárgyalva kézenfekvő lenne szemügyre venni August Wilhelm Schlegel Shakespeare-fordításait (melyeknek köszönhetően Shakespeare mára éppúgy a németek saját szerzője, mint Arany János jóvoltából a magyaroké). Weiss más utat választ: azt akarja szemléltetni, hogy a romantika szerzőire nem annyira Hamlet alakja, mint inkább a dráma formai jellegzetességei gyakoroltak hatást. Érvelésének negatív hátterét az a bírálóat képezi, amellyel Friedrich Schlegelt illeti Goethe HAMLET-recepciójának egyoldalú bemutatásáért – nem túl meggyőzően. Ugyanis nehezen alátámasztható az az állítás, hogy Schlegel a WILHELM MEISTER-ről szóló esszéjében Hamlet alakjának recepcióját állítja a központba. Továbbá, mivel Schlegel sehoh sem sugallja azt a Weiss által erőltetett értelmezést, hogy a HAMLET művészi kritikájának egy „új Hamletben” kéne újjáformálnia a művet, ezért az a megállapítás, hogy Goethe nem megy ilyen messzire, aligha ellenérv Schlegel pozitív Goethe-értékelésével szemben. Végül az, hogy Hauffnál és Tiecknél a műalkotás „kétszintűvé” válik (a műalkotásan belüli műalkotás mint a művészet önreflexiója), és a „betétmesék” szoros kapcsolatban állnak a „kerettörténettel”, túl általános jellegzetességnek tűnik ahhoz, hogy alátámassza a formaközpontú HAMLET-recepcióra vonatkozó spekulációt. Mindenekelőtt vitatható az a tematikus romantikadefiníció, amelyet Weiss írása végén kísérel meg: „A romantika világhképét az embernek a világgal szembeni kiszolgáltatottsága határozza meg [...] a kiszolgáltatottság a befelé vezető út alapja.” (203.) Azt gondolom, hogy komoly visszalépés lenne, ha erre a rezignált, „biedermeier” bensőségesre szűkítenénk a romantika „világhképét”.

Atttekintéséből talán felmérhető az a tematikus sokféleség, ami a könyv egészét, de sokszor az egyes tanulmányokat is jellemzi. A komoly mennyiségű forrás megmozgatásának azonban kisebb a filozófiai hozadéka, mint lehetne. Egy kritikai közhellyel élve: kevesebb több lett volna. De nemcsak mennyiségi aránytalanságról van szó. Ahhoz, hogy a filozófiatörténet egy adott fejezetének feltárása megtegye az első lépést az aktualitás irányába, olyan kifejtési módra van szükség, amely aktív gondolkodásra képes sarkallni az olvasót, és be tudja vonni számára új gondolkodási formákba. Ahol viszont a tisztázatlan fogalom-

használat, a pontatlan megfogalmazás, a fontos lépések átugrása újra és újra lehetetlenné teszi a gondolatok követhetését, ott az olvasó is csak elsajátítatlan és elsajátítathatatlanság absztrakciók tömkelegével találkozhat. Ugyanakkor a világos kifejtés követelménye – ami alól csak az olvasót *produktív* nehézségek elé állító írásmód ad felmentést – nemcsak az írás, hanem a gondolkodás számára is fontos (noha nem abszolút) mérce kell, hogy legyen. Egy bizonyos ponton túl a pongyolaság megkülönböztethetetlen az átgondolatlanságtól; és az előbbi éppúgy lehet jele, mint oka az utóbbinak. Weiss János könyve elsősorban ezen a téren hagy kívánnivalót maga után, miközben persze számos érdekes összefüggést is felvilágosított. Ez a bírálóat pedig a szerzőn kívül a kiadó is illeti. Azt gondolom, hogy a fentiekben részletezett hiányosságok jelentős részének nem annyira a recenzens, mint inkább a szerkesztő és a lektor asztalára kéne tartoznia. Az, hogy egy fontos és izgalmas terület feltárása a magyar nyelvű szakirodalomban is megkezdődött, mindenképpen öröndetes fejlemény. A Jelenkor Kiadó azonban az olvasóknak és a szerzőnek is sokkal nagyobb szolgálatot tett volna, ha több gondot fordít a kéziratára.

Dornbach Márton

VITA

LEVÉL MARGÓCSY ISTVÁNNAK

Kedves István,
Kovács András Ferenc költészetéről írt bírálólat lapzárta után érkezett ugyan, de olyan érdekesnek és fontosnak tartottam, hogy becsempésztem még augusztusi számunkba. Köszönöm: azt gondolom, kitűnő írás, széles alapozással, finom megfigyelésekkel; osztom véleményedet, hogy ez a kivételes tehetségű költő a „mesterkedők”-höz, a magyar irodalom táncos-dalos hagyományához (is) kapcsolódik, találónak tartom, amit a „csékély dolgok” esztétikai jogosultságának elméletéről és gyakorlatáról írsz, kivált pedig azt, amit Kovács

András Ferenc szerepjátzásainak gazdagságáról, változatosságáról mondasz. Folytatnám – és egyetértés, elismerés lévén, talán nem is unnád...

De:

Csokonai-mottóval indítasz – „...*csakán szerelemet / és bort fogok danolni...*” –, és az anakreóni ars poeticát KAF-ra alkalmazod. Persze ez a kihívó program már Csokonainál is provokatív túlzás volt – de hiszen a vers közegét, keletkezésének körülményeit, irányát sokkal jobban ismered, mint én. Igen, sem a debreceni, sem a marosvásárhelyi költő nem vallotta, vallja magát vátesznek, talán abban sem hittek-hisznek, hogy küldetésük volna, a romantikus költőszerep idegen tőlük, de – gondolom – ez a tartózkodás mégsem jelenti azt egyikük esetében sem, hogy ne tekintenék magukat egy közösség részének, azt pedig semmiképp sem, hogy ne követték volna, ne érezték volna át koruk történelmi eseményeit s ne írtak volna politikai verseket. Csokonairól szólva ez közhely, KAF-ról szólva még nem (te sem szólsz erről), noha éppen új verseiben ismét nagy erővel – és olykor indulatosan – törnek fel közvetlen vagy közvetett politikai vonatkozások, utaljon akár erdélyi, akár általános magyar, akár még egyetemesebb jelenségekre. Egy ELTE-szeminárium tíz diákja egy teljes szemesztert dolgozhatna, hogy kigyűjtse ezekből a versekből a hol játékos, hol kétségbeesett utalásokat magyarságra és magyarkodásra, kisebbségi helyzetre és a schengeni zengerfájra, s akad a motívumok között nagyon is konkrét: aligha tévednék, ha azonosítani próbálnám a *dumagógot* és a *dumakratát* vagy a *Honmentő Káéftét*. Kár volna megfeledkeznünk a káprázatos formaművésznek ezekről az indulatairól: meglehet, ötven év múlva Kovács András Ferencet korunk egyik legpolitikusabb magyar költőjeként (is) fogják méltatni. (A mai kritika jó része, ha egyáltalán észrevénné költészetének ezt a vonulatát, alighanem rosszallaná, jó esetben mosolyogna rajta, hiszen megértük azt is, hogy Petri egykori politizálását is elnéző legyintéssel bagatellizálják némely ítések.) Nem, a *Saltus Hungaricus* zenéje nem nyomja el – miért is nyomná? – a *Psalmus Hungaricus* hol zokogó, hol fanyar, hol esdeklő, hol gunyoros-fájdalmas hangjait – csak legyen fülünk meghallani őket. Bár mondhatnám úgy is: nehéz nem felfigyelni rájuk.

KAF távol szeretné tudni magától, írod: „*a modern személyesség poétikájának bélyegét*”. Nem a *bélyeg* terminusán és minősítésén csodálkoznék most – bár nem tudom, ki akarná, ki méréselné *megbélyegezni* személyességéért Adyt vagy Szabó Lőrincet, József Attilát vagy Radnótit, Tandorit, Orbánt, Rakovszkyt vagy akár Apollinaire-t, Mandelstamot? –, hanem azt vitatnám, hogy a próteuszi játékok, a karneváli maskarádé, a gyakori-gyors álarccsere elfedné, kivált pedig hogy szétrombolná az arcot, a személyt, a *personát*. Óvakodnék – ebben a tekintetben is – túl komolyan venni, kizárólagosnak és általános érvényűnek tekinteni a költő *egy-egy* kijelentését, sorát, metaforáját – célravezetőbb *együtt* nézni, látni az egymással felelő versnyilatkozatokat, szembesíteni őket egymással és az egész hatalmas, máris imponáló életművel. Mert igaz ugyan, hogy KAF a *SESTINÁ*-ban elhessenteni látszik magától a klasszikus eszményt: „*távozz hát tőlem, személyesség, mélység!*”, de az *AD ANIMAM SUAM*-ban arról ír, hogy „*rút lénye*” megannyi mása arcai mögül, „*mint öntudat, kilóg*”. Kovács András Ferenc személyéről, sorsáról, szerelmeiről, két lányáról, Marosvásárhelyéről, utazásairól, barátairól jóval többet tudunk meg, mint – teszem azt – T. S. Eliot, Füst Milán vagy Pilinszky életkörülményeiről, életútjáról az ő verseikből. Aki elmélyed KAF, Lázár René, Caius Licinius Calvus vagy akár Jack Cole verseiben (avagy KAF legújabb alakmása, Csakcsöndzöng Cáng-ráng-gjacó tibeti költő négysorososaiban, amelyeket alkalmam volt kéziratban olvasni), az könnyűszerrel kihüvelykezheti belőlük a legszemélyesebb vonatkozásokat, a panaszszót a távolba szakadt gyermek után, egy fiatal szerelem tündöklését, a méltatlan támadások fájdalmát, a „*jussos jakamokok*”, „*tapsonc majmok*” megvetését, felismerheti a színházat, a szerkesztőséget, ahol a költő dolgozik – a dadaista ötletek tűzijátéka, a szófacsarások kesernyés humora, az antik vagy egzotikus utalások opalizálása nem távolít el tőlük, éppen hogy éleesebbé teszi kontúrjaikat. Mi volna ez, ha nem személyes költészet, a nagy lírai hagyomány egyik korszerű (és roppant rafinált) változata?

Szép Csokonai-mottóval indítod, szép Pálóczi Horváth-idézettel zárod kritikádat. Joggal, hiszen ennek az ugrós táncszónak szokelése is tovább zeng, ravasz hangszerelésben, KAF költészetében. De a Pálóczi Horváth-vers

szemlélete, essék erről is szó, már nem az övé: KAF – engedtessek meg, hogy a nevében beszéljek – aligha gondolja, hogy a franc tánc mind *negédes*, a németnek *nincsen mutációja*, az anglus *melancholis*: a magyar régiségben gyökerező költészetét Kovács András Ferenc a vi-

lágliúra ragyogó sugaraiban fürdeti meg. (Elnézését a szerkesztőhöz nem méltó, mert túl poétikusra sikeredett – és nem is pontos képerért.)

Szívélyesen üdvözöl
Réz Pál